

Czy kraje, w których reguły zawarte w konstytucjach nie są przestrzegane w praktyce, ponoszą konsekwencje gospodarcze lub polityczne? Jakie są powody nieprzestrzegania konstytucji? Czy postrzeganie konstytucji przez obywateli jest w tym zakresie istotnym czynnikiem? W tym projekcie staramy się odpowiedzieć na te pytania w oparciu o interdyscyplinarny program badawczy ekonomii konstytucyjnej.

Badania w obszarze ekonomii konstytucyjnej poczyniły w ostatnich dziesięcioleciach znaczny postęp. Systematycznie potwierdzały one znaczenie ram konstytucyjnych dla decyzji politycznych i wyników gospodarczych, a także identyfikowały liczne determinanty zmian konstytucyjnych i trwania konstytucji. Ostatnio, biorąc pod uwagę liczne przypadki naruszeń konstytucji w różnych krajach na całym świecie, kwestie przestrzegania konstytucji stały się również przedmiotem zainteresowania tego programu badawczego. W celu ustalenia stopnia przestrzegania konstytucji, podejście to porównuje przepisy *de jure* konstytucji z praktyką konstytucyjną *de facto* realizowaną przez władzę wykonawczą.

W tym projekcie koncentrujemy się na postsocjalistycznych krajach Europy i Azji, które stanęły przed koniecznością wprowadzenia nowych ram konstytucyjnych umożliwiających zmiany systemowe po 1989 roku. Podczas gdy dotychczasowe badania potwierdzają, że różne aspekty nowych postsocjalistycznych konstytucji, takie jak zasady dotyczące struktury władzy, ochrony praw czy niezawisłości sądów konstytucyjnych, miały znaczenie dla postępu transformacji gospodarczej w tych krajach, w wielu z nich ostatnio dochodziło do regresu demokratyzacji (*democratic backsliding*), a także kryzysów konstytucyjnych wynikających z nieprzestrzegania konstytucji przez władze. Jakie czynniki mogą wyjaśnić, dlaczego obserwujemy wzrost poziomu nieprzestrzegania konstytucji w tych krajach i jakie konsekwencje może on mieć?

Badania w tym projekcie prowadzone są na dwóch poziomach analizy.

Na *poziomie krajów* badamy w pierwszej kolejności, czy rozbieżność między formalnymi (*de jure*) zapisami w aktach prawnych zwanych konstytucjami a praktyką konstytucyjną *de facto* w krajach postsocjalistycznych Europy i Azji prowadzi do jakichkolwiek niekorzystnych gospodarczych lub politycznych konsekwencji, takich jak osłabienie wyników gospodarczych, odwracanie reform gospodarczych, obniżenie zaufania do władzy, wzrost korupcji politycznej itp. Po drugie, pytamy o czynniki, które wpłynęły na różne poziomy (nie)przestrzegania konstytucji w tych krajach. Oczekujemy, że decyzje kluczowych aktorów sprawujących władzę w państwie dotyczące przestrzegania lub nieprzestrzegania konstytucji zależą od treści/struktury konstytucji, a także od czynników odnoszących się do warunków, w jakich konstytucja działa (takich jak historia konstytucyjna państwa, jego warunki geograficzne/klimatyczne, wspólne wartości i normy, poziom zaufania wzajemnego w społeczeństwie itp.). Biorąc pod uwagę, że właśnie stały się dostępne wyniki pierwszej poważnej próby pomiaru przestrzegania konstytucji na poziomie krajów w skali globalnej, pod nazwą "Comparative Constitutional Compliance Database", w części empirycznej projektu wykorzystujemy ilościowe narzędzia analizy ekonometrycznej by odpowiedzieć na postawione pytania i zweryfikować nasze oczekiwania w odniesieniu do puli do 28 krajów postsocjalistycznych w latach 1993-2020.

W drugim obszarze projektu pytamy, czy powstanie rozdzwiewu między tekstem konstytucji a praktyką konstytucyjną *de facto* w krajach postsocjalistycznych Europy i Azji może przynajmniej częściowo wynikać z faktu, że obywatele tych krajów nie cenią reguł konstytucyjnych i nie potępiają działań, które je naruszają. Innymi słowy, badamy publiczne postrzeganie konstytucji w tych krajach na *poziomie indywidualnym* i jego związek z (nie)przestrzeganiem konstytucji. Kilka szczegółowych pytań dotyczących m.in. tego czy ludzie cenią reguły konstytucyjne bardziej niż przepisy ustawowe i ponadnarodowe, czy występują różnice w wartościowaniu różnych reguł konstytucyjnych, czy ma znaczenie, czy konstytucje są łamane przez władze zbliżone czy oddalone ideologicznie itp., jest przedmiotem nowatorskiego eksperymentu sondażowego przeprowadzonego na reprezentatywnych próbach populacji z 5 krajów postsocjalistycznych (i 2 innych krajów europejskich jako grupy porównawczej).

Wyniki tego projektu, wskazujące ekonomiczne i polityczne konsekwencje nieprzestrzegania konstytucji w krajach postsocjalistycznych, a także zestaw czynników wyjaśniających to zjawisko, wniosą istotny wkład do międzynarodowej literatury z zakresu ekonomii konstytucyjnej i dziedzin pokrewnych. Pogłębiając zrozumienie luk konstytucyjnych *de jure-de facto*, dostarczamy ważnej wiedzy na temat wkładu konstytucji w funkcjonowanie gospodarki i społeczeństwa. Projekt będzie także źródłem popartych naukowo praktycznych rekomendacji dla twórców konstytucji, ustawodawców i decydentów politycznych w krajach postsocjalistycznych, także w kontekście kryzysów konstytucyjnych, których wiele z nich ostatnio doświadcza.